

Nr 18.

Ankom till riksdagens kansli den 23 mars 1942 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsekapital för domänverket.

(2:a avd.)

I en till riksdagen den 27 februari 1942 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 95, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att för beredande åt domänverket av rörelsekapital tillhandahålla sagda verk en rörlig kredit av ytterligare 10,000,000 kronor eller sålunda tillhoppa intill 20,000,000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet, i den mån för densamma ej redogöres nedan, får utskottet hänvisa till propositionen.

I skrivelse nr 209 anmälde 1923 års riksdag,* att riksdagen med biträdande av Kungl. Maj:ts proposition nr 183 *dels* å riksstaten för budgetåret 1923/24 bland utgifter för kapitalökning under rubrik »Statens affärsverksamhet» till rörelsekapital för statens domänverk anvisat ett anslag av 10,000,000 kronor, *dels* bemyndigat fullmäktige i riksgäldskontoret att ej mindre för beredande åt domänverket av ytterligare rörelsekapital tillhandahålla sagda verk en rörlig kredit av intill 10,000,000 kronor än även att till förvaltning mottaga samma verks för omedelbart förestående utgifter eller inleverering till statsverket av driftöverskott icke erforderliga medel, *dels* beslutat, att å såväl lyftade kreditbelopp som till förvaltning överlämnade medel skulle utgå ränta, som av fullmäktige i riksgäldskontoret efter samråd med domänstyrelsen bestämdes med hänsyn till de å den allmänna penningmarknaden rådande förhållandena, *dels* ock bemyndigat domänstyrelsen att för likviderande av utav Kungl. Maj:t beslutade inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark utfärda reverser, dock vid varje tidpunkt till belopp ej överstigande behållningen å domänverkets markinköpsfond. I anledning av förenämnda riksdagsbeslut anbefalldes Kungl. Maj:t den 8 juni 1923 domänstyrelsen att såsom rörelsekapital för domänverket disponera de behållningar å fonden för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark (markinköpsfonden) samt domänverkets förnyelsefond för återväxtkostnader, vilka icke behöfve hållas tillgängliga för täckande av förestående utgifter för de ändamål, fonderna vore avsedda att fylla.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 2 december 1938 må jämväl domänverkets tjänste- och familjepensionsfonders tillgångar disponeras såsom förlag för

domänverket. I beslutet stadgas härjämte, att tillgångarna i den mån desamma icke disponeras på dylikt sätt skola överlämnas till riksgäldskontoret såsom deposition mot ränta enligt den räntefot, som riksgäldsfullmäktige bestämma med hänsyn till den effektiva medelräntan för de fasta statslån, vilka upptagits under de fem närmast förflutna budgetåren.

Sedan 1939 års lagtima riksdag (statsverksprop. kap. budg. bil. 7, .p. 1; r. skr. nr 181) å riksstaten för budgetåret 1939/40 under Statens affärsverksfonder: Domänverket anvisat ett reservationsanslag å 7,500,000 kronor till Rörelsekapital för domänverket, har Kungl. Maj:t den 9 juni 1939 förordnat, att anslaget skulle av domänstyrelsen disponeras för därmed avsett ändamål.

I skrivelse den 17 januari 1942 har domänstyrelsen hemställt, att såsom ytterligare rörelsekapital för domänverket måtte anvisas ett belopp av 15 miljoner kronor. Över denna framställning ha infordrade utlåtanden avgivits av riksräkenskapsverket den 26 januari 1942 och av fullmäktige i riksgäldskontoret den 19 februari 1942. Fullmäktige ha härvid även haft att yttra sig över en den 7 februari 1942 dagtecknad framställning från domänstyrelsen, vari anhållits att utöver nyssnämnda belopp å 15 miljoner kronor ytterligare 5 miljoner kronor måtte ställas till styrelsens förfogande som rörelsekapital.

I skrivelsen den 17 januari 1942 har *domänstyrelsen* anfört i huvudsak följande.

Fonden för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark (markinköpsfonden) uppgick den 31 december 1940 till 32,355,230 kronor 69 öre, varav i kontanter 17,370,097 kronor 73 öre samt fonden för förnyelsekostnader till 9,231,030 kronor 40 öre. Av domänverkets pensionsfonder den 31 december 1940 å sammanlagt 9,723,648 kronor 76 öre (tjänstepensionsfonden å 3,150,666 kronor 73 öre samt familjepensionsfonden å 6,572,982 kronor 3 öre) ha 8,972,569 kronor 60 öre överlämnats till riksgäldskontoret för förräntning, medan återstoden 751,079 kronor 16 öre disponerats såsom rörelsekapital av domänverket.

Det sammanlagda rörelsekapitalet uppgick vid 1940 års utgång till:

Kronor	
10,000,000:—	(kungl brev 8/6 1923)
7,500,000:—	(» » 9/6 1939)
17,370,097:73	(markinköpsfonden)
9,231,030:40	(förnyelsefonden)
751,079:16	(del av pensionsfonderna)

Summa 44,852,207:29.

Av förenämnda belopp, 44,852,207 kronor 29 öre, funnos vid 1940 års utgång 5 miljoner kronor inestående i riksgäldskontoret. I början av juni månad 1941 hade detta tillgodohavande i riksgäldskontoret helt lyftats och vid tidpunkten för inlevereringen av domänfondens överskott för 1940 (i runt tal 14.7 miljoner kronor) i slutet av juni 1941 måste även den för verket tillgängliga krediten å 10 miljoner kronor lyftas. På grund av rörelsens anspråk

på likvida medel kunde den 30 juni 1941 inlevereras endast 6 miljoner kronor till statsverket. Först i samband med att likvider för under år 1940 försålt virke inlutit den 15 augusti 1941 har resterande del av överskottet, 8.7 miljoner kronor, kunnat inlevereras.

Nämnas må, att domänverkets likvida medel, som vid årsskiftet 1939/40 utgjorde 14,440,460 kronor, nedgått till 11,155,541 kronor vid årsskiftet 1940/41. Utestående fordringar, som vid årsskiftet 1939/40 voro 18,560,049 kronor 85 öre, ha däremot stigit till 21,118,385 kronor 22 öre den 31 december 1940 liksom virkeslagret ökats från 16,168,933 kronor 49 öre till 25,846,631 kronor 3 öre.

Såsom framgår av det anförda har, med hänsyn till nuvarande stora virkeslager, utestående fordringar samt rörelsens ökade omfattning, nu disponibla rörelsemedel varit för knappa för att medge inleverering av föregående års överskott i normal ordning. Ytterligare rörelsemedel torde därför böra ställas till domänstyrelsens förfogande. För bedömande av beloppet härav må framhållas, att styrelsens räkningar med riksgäldskontoret och banker vid utgången av 1940 utvisade en behållning av 9,343,978 kronor men vid utgången av 1941 endast 3,862,093 kronor eller alltså en nedgång av i runt tal 5.5 miljoner kronor. Överskottet för 1941, som domänstyrelsen bör inleverera före den 1 juli 1942, beräknas till 15 miljoner kronor. Då 8.7 miljoner kronor av överskottet för 1940 icke kunde inlevereras i behörig tid samt då likvidställningen den 1 januari 1942 var 5.5 miljoner kronor sämre än den 1 januari 1941, hemställer styrelsen, att ett belopp av 15 miljoner kronor ställes till styrelsens förfogande som ytterligare rörelsekapital.

I sin förut omförmälda skrivelse den 7 februari 1942 har *domänstyrelsen* meddelat, att det numera uppkommit ett ärende, som ställde ytterligare krav på rörelsekapital för domänverket. I en den 26 januari 1942 dagtecknad skrift hade nämligen statens bränselekommission hemställt hos aktiebolaget statens skogsindustrier, att bolaget måtte i och för tjärtillverkning utvidga sina destillationsanläggningar i Piteå och Skinnskatteberg. Anläggningskostnaderna torde, enligt vad domänstyrelsen framhåller, kunna uppskattas till minst 2 miljoner kronor, vartill komme rörelsemedel för driften vid de utvidgade anläggningarna. Då det vore avsett, att domänstyrelsen skulle tillhandahålla nämnda bolag erforderliga förlagsmedel, påverkade utvidgningarna av anläggningarna domänverkets rörelsekapital. Ett rörelsekapital av 15 miljoner kronor räckte icke till att jämväl täcka nu ifrågasvarande kostnader. Enligt styrelsens mening borde därför sammanlagt 20 miljoner kronor anvisas domänstyrelsen såsom ökat rörelsekapital.

Domänstyrelsen har i detta sammanhang ifrågasatt, huruvida icke Kungl. Maj:t med hänsyn till tidsläget ville hemställa hos riksdagen om bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillhandahålla domänstyrelsen det ytterligare rörelsekapital, varom krav framdeles kunde uppstå med hänsyn till, bland annat, nya framställningar av liknande art som den här ifrågasvarande.

Efter redogörelse för innehållet uti yttrandena från riksräkenskapsverket och fullmäktige i riksgäldskontoret har *departementschefen* anförts och föreslagit följande:

»Såsom framgår av vad i det föregående anförts disponerar domänstyrelsen för domänverkets räkning dels ett i särskild ordning å riksstaten an-

visat rörelsekapital å tillhoppa 17.5 miljoner kronor och dels en av riksdagen beviljad rörlig kredit hos riksgäldskontoret å 10 miljoner kronor. Härutöver får emellertid styrelsen i viss utsträckning såsom förlagsmedel för domänverket anlita tillgångarna å såväl markinköpsfonden och förnyelsefonden för återväxtkostnader som domänverkets tjänste- och familjepensionsfonder. Av förstnämnda båda fonder ha i runt tal 17.4 respektive 9.2 miljoner kronor utnyttjats såsom rörelsekapital för domänverket, medan av pensionsfondernas tillgångar å cirka 10 miljoner kronor endast omkring 750,000 kronor tagits i anspråk för dylikt ändamål.

Ehuru sålunda för närvarande ganska avsevärda belopp stå till förfogande såsom rörelsemedel för domänverket, har domänstyrelsen funnit anvisandet av ett ytterligare rörelsekapital å tillhoppa 20 miljoner kronor vara erforderligt. Den betydande försämring i domänverkets likvidställning, som gjort sig märkbar under senare år, torde huvudsakligen bero på stigande lagerhållning av virke, storleken av utestående fordringar samt överhuvud rörelsens ökade omfattning ej minst beträffande avverkning av ved. I viss mån förklaras emellertid minskningen av likvida medel även därav att domänverkets rörelsekapital såsom riksräkenskapsverket påpekat kommit att bindas i anläggningar, för vilka anslag enligt eljest tillämpade budgetprinciper bort anvisas å riksstatens kapitalbudget. Även bortsett från sistnämnda förhållande torde domänverkets i anspråk tagna rörelsemedel numera kunna sägas vara alltför knappa för att tillfredsställa det behov av likvida medel som uppkommit genom rörelsens utvidgning. Med hänsyn till vad nu sagts finner jag mig böra i likhet med riksräkenskapsverket och fullmäktige i riksgäldskontoret förorda, att domänverkets rörelsekapital ökas i ungefär den omfattning som av domänstyrelsen föreslagits i skrivelsen den 17 januari 1942 eller med cirka 14 å 15 miljoner kronor. Vad angår det rörelsekapital å 5 miljoner kronor, som styrelsen i sin skrivelse den 7 februari 1942 ansett behövt för att kunna tillhandahålla aktiebolaget statens skogsindustrier erforderliga förlagsmedel för utvidgning av bolagets destillationsanläggningar i Piteå och Skinnskatteberg, synes det vara ur folkhushållningssynpunkt i hög grad angeläget att tjäroljor från de utvidgade anläggningarna kunna erhållas så snart som möjligt. På grund härav anser jag mig böra biträda domänstyrelsens förslag om rörelsekapitalets ökning i sådant syfte med ytterligare 5 miljoner kronor.

Jag delar riksräkenskapsverkets av fullmäktige i riksgäldskontoret biträdda uppfattning att den i det föregående tillstyrkta ökningen av domänverkets rörelsekapital i första hand bör ske på det sätt att domänverkets hos riksgäldskontoret inestående pensionsfondsmedel, för närvarande cirka 9.3 miljoner kronor, i enlighet med tidigare lämnat medgivande tagas i anspråk för ändamålet. De närmare villkoren för utbetalning till domänstyrelsen av ifrågavarande medel torde få fastställas genom överenskommelse mellan styrelsen och riksgäldskontoret. Det utöver nämnda belopp, 9.3 miljoner kronor, erforderliga tillskottet till domänverkets rörelsekapital eller i enlighet med vad i remissutlåtandena förordats 10 miljoner kronor bör med hänsyn

till att ökningen får anses vara av tillfällig karaktär lämpligen beredas i form av en höjning med sagda belopp, eller till 20 miljoner kronor, av den rörliga krediten hos riksgäldskontoret. Härför torde erfordras riksdagens medgivande. Å den skuld, för vilken domänverket sålunda kan komma att häfta till riksgäldskontoret, bör domänverket erlægga ränta, som torde böra bestämmas av fullmäktige efter samråd med domänstyrelsen med hänsyn till förhållandena å penningmarknaden.

I likhet med fullmäktige i riksgäldskontoret kan jag icke tillstyrka domänstyrelsens förslag att generellt bemyndigande utverkas för Kungl. Maj:t att tillhandahålla styrelsen det ytterligare rörelsekapital, varav behov framdeles kan uppkomma.»

Kungl. Maj:ts förevarande proposition grundas på framställningar från domänstyrelsen om att ytterligare sammanlagt 20 miljoner kronor måtte ställas till styrelsens förfogande såsom rörelsekapital för domänverket. Av utredningen i ärendet framgår att av disponibla rörelsemedel omkring 55 miljoner kronor tagits i anspråk, medan cirka 9.3 miljoner kronor återstå outnyttjade.

Behovet av ytterligare rörelsekapital för domänverket förklaras av att en betydande försämring i verkets likvidställning av skilda orsaker inträtt och gjort sig märkbar efter stormaktskrigets utbrott. En stigande lagerhållning av virke vid domänverkets industri har sålunda förorsakats av minskade exportmöjligheter. Motsvarande utveckling har ägt rum för skogarnas del, beroende huvudsakligen på ökade avverkningar av brännved. Domänverkets utestående kundfordringar ha stigit till följd av rörelsens ökade omfattning, särskilt vad beträffar försäljningar av virke på rot. För att möta det stegrade kapitalbehov som sålunda uppkommit — och även bortsett från det förhållandet att rörelsekapital kommit att bindas jämväl i anläggningar, för vilka anslag enligt eljest tillämpade budgetprinciper bort anvisas å rikstatsanslag — har departementschefen ansett sig böra förorda ökning av rörelsekapitalet med cirka 14 å 15 miljoner kronor. Då utskottet biträder detta förslag, vill emellertid utskottet understryka riksräkenskapsverkets uttalande, att domänverkets kostnader för anläggningar framdeles icke böra i strid mot gällande budgetordning redovisas såsom driftkostnader.

Vad beträffar det rörelsekapital å 5 miljoner kronor, som domänstyrelsen ansett behöfligt för att kunna tillhandahålla aktiebolaget statens skogsindustrier erforderliga förlagsmedel för utvidgning av bolagets destillationsanläggningar i Piteå och Skinnskatteberg, torde böra erinras att domänstyrelsen enligt uttalande i samband med inrättandet av nämnda bolag har att tillhandahålla bolaget erforderligt rörelsekapital av medel som stå till styrelsens förfogande. Liksom departementschefen finner utskottet det i hög grad angeläget att träoljor från bolagets utvidgade anläggningar kunna erhållas snarast möjligt. Utskottet tillstyrker därför även framställningen om rörelsekapitalets ökning i sistnämnda syfte.

Kungl. Maj:ts förslag rörande sättet för tillhandahållande av det kapitaltillskott, som utskottet i likhet med departementschefen ansett böra ställas

Utskottet.

till domänstyrelsens förfogande för domänverkets räkning, föranleder icke någon erinran från utskottets sida. För ändamålet torde sålunda i första hand odisponerade pensionsfondsmedel, för närvarande cirka 9.3 miljoner kronor, böra tagas i anspråk i enlighet med tidigare lämnat medgivande och härutöver erforderliga medel beredas genom utökning av den rörliga krediten hos riksgäldskontoret från 10 till 20 miljoner kronor.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att förevarande proposition må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 23 mars 1942.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Närvarande: se memorial nr 14.